

Nr 159

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; given Stockholms slott den 11 april 1958.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändring i strafflagen; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

GUSTAF ADOLF

Ingvar Lindell

Propositionens huvudsakliga innehåll

För närvarande gäller beträffande häradsrätts sammansättning i brottmål att nämnd alltid skall medverka vid huvudförhandling. I nämnden skall sitta minst sju och högst nio personer utom i bötesmålen, då häradsrätt är domför med tre i nämnden. I propositionen föreslås att häradsrätt, i likhet med vad som redan beslutats beträffande rådhusrätt, från och med den 1 januari 1959 skall bli domför med tre i nämnden vid handläggning av mål om brott, varå fängelse men ej straffarbete eller avsättning kan följa. Vidare föreslås att bötesmålen, såsom för närvarande gäller vid rådhusrätt, skall i häradsrätt kunna avgöras utan nämnd.

Förslag
till
Lag
om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 1 kap. 4 och 5 §§ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 Kap.

4 §.

I häradsrätt dömer häradshövdingen med nämnd. Häradsrätten vare dock domför utan nämnd vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen.

I häradsrätt dömer häradshövdingen med nämnd. Häradsrätten vare dock domför utan nämnd vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen. *Lag samma vare i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.*

5 §.

I tingslag — — — — — deras antal.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. *Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom*

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. *I mål om brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning, så ock vid syn å stället utom huvudförhandling vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.*

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

huvudförhandling, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

Häradshövdingen fördele — — — — — inom nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959. Om häradsrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälle vad i äldre lag är stadgat.

Förslag
till
Lag
om ändring i strafflagen

Härigenom förordnas, att 4 kap. 4 § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse²)

(Föreslagen lydelse)

4 Kap.

4 §.

Förekommer till — — — — — av målen.

Domstolen må ej förordna om förening av straff utan att den dömde erhållit tillfälle att yttra sig. Begär den dömde att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. Angående domstolens sammansättning vid sådant förhör så ock eljest vid avgörande av fråga om förening av straff gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling i brottmål; *rådhusrätt* vare dock domför med tre i nämnden. Domstolens avgörande sker genom beslut. Beslutet skall, där ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse ändå att talan däremot föres. Utan avbidan på beslut om förening av straff må ettdera straffet verkställas.

Domstolen må ej förordna om förening av straff utan att den dömde erhållit tillfälle att yttra sig. Begär den dömde att bli muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. Angående domstolens sammansättning vid sådant förhör så ock eljest vid avgörande av fråga om förening av straff gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling i brottmål; *underrätt* vare dock domför med tre i nämnden. Domstolens avgörande sker genom beslut. Beslutet skall, där ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse ändå att talan däremot föres. Utan avbidan på beslut om förening av straff må ettdera straffet verkställas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälle om rättens sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1958:10.

² Avser paragrafens lydelse enligt lag den 10 januari 1958, vilken träder i kraft den 1 januari 1959.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 december 1946 (nr 307)
om handläggning av domstolsärenden

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 20 december 1946 om handläggning av domstolsärenden¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Underrätt vare — — — — — lagfaren domare.

Vid annan — — — — — ärendet angår

1. adoption, vårdnaden — — — — — andra fall;

2. förmynderskap eller — — — — — 10 § föräldrabalken;

3. förvaltning enligt — — — — — är tvistigt;

4. nedsättning av — — — — — till fusion;

5. förvaltning av — — — — — i sparbank;

6. förordnande eller — — — — — är tvistigt;

7. bestämmande av arvode;

8. tillstånd till — — — — — ägofred; eller

9. dödande av förkommen handling.

Skall i häradsrätt nämnd deltaga, vare häradsrätten i ärende, som avses i andra stycket 2, 3, 6 eller 7, domför med tre i nämnden, dock ej då fråga är om tillstånd till viss förvaltningsåtgärd eller talan mot överförmyndares beslut.

Skall i häradsrätt nämnd deltaga, vare häradsrätten i ärende, som avses i andra stycket 2, 3, 6, 7 eller 9 eller angår intagande i rättens protokoll av förening varom under 8. förmäles, domför med tre i nämnden, dock ej då fråga är om tillstånd till viss förvaltningsåtgärd eller talan mot överförmyndares beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1954: 436.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 mars 1958.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, *fråga om häradsrätts sammansättning i brottmål* samt anför därvid följande.

Genom lag om ändring i rättegångsbalken den 10 januari 1958 har nya bestämmelser meddelats om rådhusrätts sammansättning i brottmål. Enligt dessa bestämmelser skall rådhusrätt bestå av lagfaren ordförande och tremansnämnd i flertalet av de brottmål, som hittills avgjorts av tre eller fyra lagfarna domare. Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1959.

Till grund för de nya reglerna om rådhusrätts sammansättning i brottmål ligger ett delbetänkande av *stadsdomstolsutredningen* (SOU 1956: 28). Framläggandet av detta betänkande innan utredningsarbetet i övrigt slutförts föranleddes närmast av en önskan att höja rådhusrätternas arbetskapacitet utan ökning av antalet domartjänster och att på så sätt möjliggöra för dessa domstolar att bemästra de arbetsbalanser som förekommer vid vissa av dem. I betänkandet sade sig utredningen ämna framdeles föreslå, att den mindre nämnden i häradsrätt finge samma befogenheter som i rådhusrätt och att tremansnämndens nuvarande uppgifter anförtroddes ensamdomare. Domförhållningarna i brottmål skulle därmed bli desamma för häradsrätt och rådhusrätt.

Med hänsyn till uttalanden av riksdagen, att frågan om den mindre nämnden i häradsrätt borde upptagas snarast och utan avvaktan på slutförandet av utredningsuppdraget i övrigt, har utredningen utbrutit även denna fråga till särbehandling. Utredningens förslag har framlagts i en den 19 februari 1958 dagtecknad promemoria om häradsrätts sammansättning i brottmål (SOU 1958: 9). Yttranden över promemorian har efter remiss avgivits av riksåklagarämbetet, samtliga hovrätter, 1951 års rättegångskommitté, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges

stadsfiskaler, Sveriges juristförbund, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund. Därjämte har en skrift inkommit från härads-hövdingen Ernst Leche m. fl. för nämndemännen i Nedansiljans domsaga.

Jag anhåller nu att få upptaga detta ärende till behandling.

Rättsläget

I brottmål kommer rådhusrätt från och med den 1 januari 1959 att ha följande sammansättningsformer. I mål om ansvar för brott, varå ej kan följa svårare straff än böter och vari ej förekommer anledning att målsägande finnes — i det följande kallade bagatellbrottmål — blir rådhusrätt såsom hittills domför med endast en lagfaren domare. I mål om ansvar för brott, varå ej kan följa straffarbete eller avsättning, blir rådhusrätt domför med lagfaren ordförande och tre nämndemän. Återstående brottmål, d. v. s. de allvarligare brottmålen, skall avgöras av ordförande och fullsutten nämnd, vilket innebär, att i nämnden skall sitta minst sju och högst nio.

I fråga om häradsrätts sammansättning i brottmål gäller enligt nuvarande ordning, att nämnd alltid skall medverka vid huvudförhandling i brottmål. För häradsrätt finnes således ej möjlighet att avgöra bagatellbrottmål med endast en domare i rätten. Dessa mål får emellertid i häradsrätt avgöras med tremansnämnd, vars behörighetsområde motsvarar ensamdomares i rådhusrätt. I alla övriga brottmål består häradsrätt av ordförande och fullsutten nämnd.

I 1 kap. 7 § rättegångsbalken stadgas om häradsrätts ordinarie, d. v. s. i tingsordning fastställda, ting. Dessa är av två slag, dels allmänna ting dels ting för huvudförhandling i mål, vari häradsrätt är domför med tre i nämnden. Allmänt ting skall enligt 7 § första stycket hållas för huvudförhandling med nämnd å tingsställe å bestämda tider — som regel varje vecka -- med undantag för tiden under häradsrätts ferier; enligt 2 § kungörelsen den 10 juli 1947 om tingsordningar m. m. skall häradsrätt hålla ferier från och med den 17 juni till och med den 21 augusti, från och med den 19 december till och med den 6 januari samt från och med måndagen före påsk till och med lördagen efter påsk. Tremansting skall enligt 1 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken, om behov föreligger, hållas å bestämda tider och orter; de får hållas även under häradsrätts ferier samt å annan ort än den, där tingsställe är. Kungl. Maj:t förordnar om varje häradsrätts tingsordning, och bestämmelser härom är meddelade i den nyssnämnda kungörelsen.

Utredningen

Tremansnämnd i brottmål

I promemorian framhåller utredningen inledningsvis (s. 14) att de ändringar i sammansättningsformerna i brottmål, som nyligen vidtagits för rådhusrätternas del bl. a. förestavats av intresset att hushålla med den lagfarna domarpersonalen. Det är emellertid även av vikt, att nämndemännens tid

och krafter sparas och att rätten ej sammansättes med fler nämndemän än som är oundgängligen nödvändigt. I många av de brottmål som nu handlägges med sju till nio nämndemän behövs ej så många nämndemän. Olägenheterna med en onödigt stor nämnd får ökad betydelse efterhand som domstolarnas arbetsbörda stiger. För vidmakthållandet av en god och allsidig rekrytering av nämndemän måste tillses, att nämndemännen ej tages i anspråk i sådan omfattning att grupper av medborgare anser sig förhindrade att mottaga uppdrag som nämndeman. Två utvägar står härvidlag öppna. Den ena innebär, att antalet nämndemän i domkretsarna ökas så att tjänstgöringsskyldigheten för varje enskild nämndeman lindras. Den andra utvägen är att minska det antal nämndemän som fordras för att rätten skall vara domför. Nämndemansuppdragets karaktär av förtroendesyssla hindrar en mera väsentlig ökning av det antal nämndemän som skall finnas i varje tingslag. Den önskvärda hushållningen med lekmännen måste enligt utredningens mening därför vinnas genom en minskning av det domföra antalet nämndemän.

Förutom önskemålet att bättre hushålla med häradsnämnden anför utredningen som motiv för ändring av häradsrätternas domförhetsregler den principiella synpunkten att underrätterna såvitt möjligt bör vara likformigt sammansatta. Särskilt när det gäller straffrättsskipningen är det av vikt, att domstolarnas sammansättning och därmed rättsskyddet för medborgarna är lika. De nuvarande olikheterna bottnar framför allt i historiska förhållanden. Utredningen yttrar att den uppställt som ett riktmärke i sitt arbete att så långt möjligt utjämna dessa olikheter och att den därvid förutsatt, att domförhetsreglerna i brottmål framdeles skulle bli fullt likformiga i alla underrätter.

Vid övervägande av frågan om vidgad användning av den mindre häradsnämnden bör enligt utredningens mening särskilt beaktas att bland häradsnämndens uppgifter av gammalt ingått att tillföra rätten Orts- och personkännedom. Ett uttryck härför är regeln i 1 kap. 5 § sista stycket rättegångsbalken att häradshövdingen vid fördelning av nämndemännen till tjänstgöring bör tillse, att erforderlig ortskännedom är företrädd inom nämnden. I städerna — särskilt i de större — har helt naturligt nämndens Orts- och personkännedom ej tillmätts samma betydelse; med avseende å nämndemän i rådhusrätt finns ej heller någon motsvarighet till den nyssnämnda regeln. Emellertid spelar numera häradsnämndens förtrogenhet med tingslagets särskilda förhållanden ej samma roll som tidigare. Flera omständigheter har bidragit härtill. Så länge jordbruket dominerade landsbygdens näringsliv och nämnden uteslutande eller till den alldeles övervägande delen rekryterades bland jordbrukare, hade nämnden möjlighet att förmedla en nära kontakt med de särskilda förhållandena i tingslaget. Numera ingår i många tingslag även förhållandevis stora städer eller andra tätorter med ett förgrenat näringsliv och en mera mångskiftande social och ekonomisk struktur. Nämndens möjlighet att tillföra domstolen lokalkännedom har därmed minskat. Men även av andra skäl har nämndens lokalkänne-

dom förlorat i betydelse. Häradsnämndens uppgift att svara för ords- och personkänedom går ytterst tillbaka till ett skede, då nämnden ej deltog i målens avgörande utan fungerade som ett bevismedel, som stod till parternas förfogande. Även sedan nämnden börjat taga del i dömandet, hade den länge som en av sina viktigaste uppgifter att tillföra domstolen material för dömandet. Det stod helt i överensstämmelse med äldre tids inkvisitoriska process att på sådant sätt utnyttja nämnden som upplysningskälla. Även om i praxis rättegångens inkvisitoriska karaktär till största delen försvunnit redan före nya rättegångsbalken, var det först med denna som en processordning lagfästes, enligt vilken det i första hand ankommer på parterna att sörja för utredning och bevisning. Föreskriften i rättegångsbalken att dom skall grundas å vad vid huvudförhandlingen förekommit — d. v. s. på den verksamhet parterna bedrivit inför rätten — förbjuder i princip, att avgörandet grundas å material, som rättsens ledamöter inhämtat utanför målet. Endast i den mån sådant material utgöres av omständigheter, som är allmänt veterliga, eller av allmänna erfarenhetssatser får rätten begagna sig därav. Det är tydligt, att denna princip för processförfarandet inte lämnar mycket utrymme för utnyttjande av nämnden såsom upplysningskälla.

Utredningen anför, att det sagda ej innebär, att det icke alltjämt är önskvärt, att skilda orter inom tingslaget i rimlig utsträckning är företrädade inom nämnden. Denna får därigenom en fastare folklig anknytning och bidrager på så sätt till att stärka förtroendet för rättsskipningen. Såvitt gäller straffrättsskipningen har dock detta förhållande sin betydelse främst i fråga om nämndens storlek i mål om mera allvarliga brott. I viss utsträckning bör det för övrigt låta sig göra att med endast tre i nämnden tillgodose intresset att olika delar av tingslaget är företrädade inom nämnden. Redan nu är det vanligt att mål från ett och samma landsfiskalsdistrikt samlas till viss rättegångsdag och att därvid tjänstgör nämndemän från det distriktet. Åtminstone på sina håll torde en ytterligare koncentration av mål från visst åklagaredistrikt vara möjlig.

Några invändningar ur rättssäkerhetssynpunkt anser utredningen icke kunna resas mot att tremansnämnd i häradsrätt tillägges samma behörighet som tremansnämnd i rådhusrätt. Denna behörighet omfattar ju alla mål om brott, varå ej kan följa straffarbete eller avsättning. Föres talan om enskilt anspråk i mål, som faller inom den mindre nämndens kompetensområde, är rätten jämväl behörig att med sådan nämnd pröva denna talan. Dessa domförelsesregler utgör ej hinder för att låta fulltalig nämnd medverka i mål, som formellt tillhör tremansnämndens behörighet. Tvärtom bör så ske, då särskilda skäl påkallar det, såsom att bevisningen är vidlyftig eller svårbedömbär.

Med den nyssnämnda bestämningen av den mindre häradsnämndens behörighet kommer — enligt vad utredningen påpekar — det övervägande antalet brottmål att i häradsrätt liksom i rådhusrätt kunna handläggas med tre i nämnden. Utredningen har inhämtat uppgifter från ett trettiotal domsagor om målfördelningen vid de allmänna tingen 1957. Enligt dessa upp-

gifter har omkring 75 procent av hela antalet mål och ärenden vid tingen utgjorts av sådana, som skulle komma att höra under tremansnämndens behörighet. Med hänsyn till häradsnämndens tradition och djupa förankring i vårt rättsväsen anser utredningen att betänkligheter visserligen kan inställa sig inför en så genomgripande reform. Dylika betänkligheter bör enligt utredningens mening dock ej få hindra en reform, som kan medföra bestämda praktiska fördelar och som grundas i det starka intresset av likformighet i underrätternas sammansättning i brottmål.

Ensamdomare i brottmål

Beträffande frågan om ensamdomare i brottmål anför utredningen (s. 17) att en huvudprincip för våra domstolars sammansättning alltid varit, att domstolarna skall bestå av flera domare, antingen av ett kollegium av yrkesdomare eller av en lagfaren domare och nämnd. För bagatellbrottmålen förekom dock redan under äldre rättegångsbalken undantag från denna princip i det att dessa mål i vissa större städer avgjordes vid polisdomstolar, bestående av endast en domare. I sitt betänkande om rättegångsväsendets ombildning (SOU 1926: 31) ifrågasatte processkommissionen en allmän regel enligt vilken mål om brott, som betingade endast ett visst mindre straff, skulle överlämnas till ensamdomare. En sådan reform ansågs dock ej tillräddlig utan processkommissionen inskränkte sig till att i närmare anslutning till dåtida ordning förorda ensamdomare i bagatellbrottmål endast vid de större städernas domstolar. Till denna tanke anslöt sig även processlagberedningen (SOU 1938: 44). Vid antagandet av den nya rättegångsbalken ansåg dock riksdagen (första särskilda utskottet 1942 utlåtande nr 2), att det saknades anledning att i detta hänseende göra skillnad mellan olika städer. Riksdagen vidtog därför den ändringen i processlagberedningens förslag, att samtliga rådhusrätter i bagatellbrottmål skulle vara domföra med endast en domare.

Ehuru alla rådhusrätter sålunda i bagatellbrottmål är domföra med blott en domare, torde det — enligt vad utredningen vidare påpekar — endast vara i de större rådhusrätterna som denna sammansättningsform fått någon mera nämnvärd praktisk betydelse. Antalet bagatellbrottmål är vid dessa rådhusrätter så stort att det motiverar särskilda rättegångsdagar. Vid de allra största rådhusrätterna har domare kunnat avdelas för handläggning i huvudsak endast av sådana mål. Detta har i hög grad främjat en snabb och smidig rättsskipning. Vid åtskilliga mindre rådhusrätter åter torde domförhetsregeln i fråga tillämpas endast i begränsad omfattning. Genom den vidgade användningen av strafföreläggande har antalet bagatellbrottmål minskat väsentligt. Till sin beskaffenhet är dessa mål oftast av mycket enkel natur. De belastar därför inte i någon högre grad de allmänna rättegångsdagar, då rätten ändå är fulltaligt samlad, och handlägges därför ofta med den sammansättning, som gäller för de något svårare brottmålen, d. v. s. för närvarande med tre eller fyra lagfarna domare.

Utredningen hävdar, att det ur rättssäkerhetssynpunkt knappast torde kunna resas några invändningar mot en sådan ändring av häradsrätts domförhållningsregler, att häradshövding blir behörig att utan nämnd avgöra de brottmål, i vilka häradsrätt nu är domför med liten nämnd. Visserligen gäller att dessa brottmål regelmässigt i häradsrätt handläggas under ordförandeskap av tingsnotarier. Under förutsättning att tingsnotarie uppnått tjugofem års ålder och tjänstgjort i domsaga såsom tingsnotarie eller tingsnotarieaspirant under ett år kan han nämligen — enligt domsagostadgan — av häradshövdingen förordnas att handlägga bagatellbrottmålen; tingsnotarie får emellertid ej handlägga militärt mål eller mål om förvandling av böter eller eljest mål, som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller vars avgörande kräver särskild erfarenhet. Sådant förordnande utgör villkor för erhållande av bevis om tingsutbildning, och följaktligen tjänstgör normalt varje tingsnotarie åtminstone någon gång som ordförande vid huvudförhandling i bagatellbrottmål. Utredningen tillägger, att i rådhusrätt förhållandet i detta hänseende är annorlunda. I dessa domstolar utövas domarämbete så gott som uteslutande av ordinarie domare, och för erhållande av sådan tjänst fordras i praktiken s. k. fiskalskompetens, d. v. s. att vederbörande innehaft förordnande som ledamot eller fiskal i hovrätt och av hovrätten funnits skickad att erhålla fortsatt domarförordnande.

Enligt vad utredningen framhåller har det för den nuvarande rättsskipningen i häradsrätt utan tvivel varit av betydelse att tingsnotarie såsom ordförande i bagatellbrottmålen haft en nämnd vid sin sida. I många fall kan nämnden vara till stöd för en mindre erfaren och i domarevärv otränad tingsnotarie. Med hänsyn till de täta ombytena av tingsnotarier i domsagorna har nämnden i »notariemålen» också betydelse för enhetlighet och kontinuitet i rättsskipningen, särskilt för en fast praxis i straffmättningsfrågor. Utredningen är därför tveksam huruvida icke bagatellbrottmålen — därest de även i häradsrätt skall anförtros ensamdomare — bör undantagas från handläggning av tingsnotarie och liksom i rådhusrätt ankomma på domare med åtminstone fiskalskompetens. Emellertid skulle ur andra synpunkter en sådan reform ej vara önskvärd. Handläggningen av bagatellbrottmålen — i många fall det enda tillfälle då tingsnotarie får på egen hand leda en rättsförhandling — utgör ett viktigt led i tingsutbildningen. En dylik inskränkning i tingsnotaries behörighet skulle även komma att tynga häradshövdingens, tingsdomarens eller tingssekreterarens i många domsagor redan hårt pressande arbetsbörda. Den skulle också stå i strid mot de senaste årens strävanden att så långt möjligt befria den kvalificerade domarpersonalen från enklare och mera rutinmässiga göromål. Å andra sidan är det givet, att rättsskyddets krav måste fälla utslaget vid övervägande av denna fråga.

Utredningen anför vidare följande:

I erkända bagatellbrottmål — och flertalet av dessa mål torde utgöras av erkända förseelser — omfattar rättens prövning huvudsakligen dels en kontroll att den åtalade gärningen är straffbar enligt av åklagaren åbero-

pade lagrum och att särskilda straffrihetsgrunder såsom t. ex. åtalspreskription ej föreligga dels utmätandet av ett bötesstraff inom den tillämpliga straffskalan. För det första ledet i denna prövning kräves framför allt noggrannhet hos rättens ordförande; nämndens medverkan är härvidlag av mera begränsad betydelse. För straffmätningen däremot har, som nyss nämnts, nämnden en särskild funktion att fylla i »notariemål». Det bör dock finnas andra utvägar att trygga enhetlighet i straffmätningen t. ex. genom att häradshövdingen, såsom väl redan nu sker i vissa domsagor, samlar den rättsbildade personalen till överläggning om de straffsatser som normalt böra tillämpas. Vad härefter gäller de bestridda bagatellbrottmålen må till en början erinras om att regeln om ensamdomarbehörighet är avsedd att utgöra endast ett fakultativt medgivet undantag från den allmänna regeln om häradsrätts sammansättning och att, om särskilda förhållanden påkalla det, en starkare sammansättning bör väljas. Det är tydligt, att denna grundsats förtjänar särskilt beaktande beträffande mål, som skall handläggas av tingsnotarie, och att således målet hänskjutes till nämnd så snart det finnes skäl därtill. Ett sådant skäl kan vara att i målet blir fråga om bevisprövning av någon beskaffenhet. Såsom ovan antytts förutsätter domsagostadgan, att häradshövding, som förordnar tingsnotarie att handlägga bagatellbrottmål, prövar vederbörandes allmänna lämplighet för uppdraget och tillser, att förordnandet ej kommer att avse vidlyftiga eller svåra mål eller mål, som eljest kräva särskild erfarenhet. Det kan förväntas, att denna prövning och tillsyn blir särskilt sorgfällig, om förordnandet avser tjänstgöring som ensamdomare.

Under hänvisning till nu nämnda förhållanden har utredningen ej funnit det påkallat att föreslå någon ändring i domsagostadgans bestämmelser om behörighet för tingsnotarie att handlägga bagatellbrottmålen.

Beträffande de praktiska verkningarna i häradsrätternas arbete av den ifrågasatta reformen med ensamdomare i bagatellbrottmålen yttrar utredningen att dessa ej torde bli särskilt stora. Enligt domsagornas kvartalsrapporter till justitiedepartementet utgjorde under 1955 och 1956 antalet avgjorda bagatellbrottmål vid domsagorna blott 16 respektive 17,3 procent av hela antalet avgjorda brottmål. Vid vissa större domsagor kan dock reformen väntas medföra en önskvärd avlastning av de ordinarie tingen. För handläggning av mål, vari nämnd ej skall medverka, sammanträder häradsrätt enligt 1 kap. 9 § rättegångsbalken så ofta det för arbetet kräves; på häradshövdingen ankommer att bestämma tid och ställe för sammanträde. Dessa bestämmelser blir tillämpliga vid sammanträde för handläggning av bagatellbrottmål inför ensamdomare. Hinder möter dock ej att sådant sammanträde förlägges i anslutning till allmänt ting. I vissa situationer såsom vid åtal mot personer utan fast bostad, då snabbhet i förfarandet är särskilt angelägen, blir det en fördel att bagatellbrottmål kan handläggas oberoende av de allmänna tingen.

Tingsordningsfrågor

De av utredningen framlagda förslagen aktualiserar vissa tingsordningsfrågor. Utredningen anför i detta ämne bl. a. följande (s. 20):

Med allmänt ting torde väl i 1 kap. 7 § rättegångsbalken närmast avses ting med fullsutten nämnd (se Gärde m. fl. Nya rättegångsbalken s. 19).

Lagrummet synes dock ej innefatta förbud mot hållande av allmänt ting med endast tre i nämnden (se SOU 1953: 26 s. 46). För att den föreslagna ökade behörigheten för häradsrätt med tremansnämnd skall medföra den åsyftade lindringen i nämndens tjänstgöring förutsättes, att till vissa allmänna ting kunna utsättas endast sådana mål och ärenden, som omfattas av tremansnämndens behörighet. Om en nämndeman ändock måste inställa sig vid ett ting — ofta efter resa till tingsstället — är ur arbetsbesparings- och kostnadssynpunkt inte mycket vunnet därmed att vissa mål och ärenden, låt vara större delen, formellt kunna handläggas utan hans medverkan. I många fall har nämndemannen måst tillsätta hela dagen för tinget, och han kan ha ett intresse att få deltaga i alla förekommande mål och ärenden. För närvarande brukar vid de allmänna tingen handläggas åtminstone något mål eller ärende, som ej omfattas av den föreslagna vidgade behörigheten för tremansnämnd, t. ex. ett allvarligare brottmål, ett tvistemål eller ett ärende av beskaffenhet att kräva fullsutten nämnd. Enligt de förutnämnda av utredningen inhämtade uppgifterna från ett trettiotal domsagor om målfördelningen vid de allmänna tingen 1957 har i genomsnitt — ehuru med avsevärda variationer mellan de olika domsagorna — antalet ting vid vilka icke förekommit mål eller ärende som nyss sagts utgjort omkring 17 procent av hela antalet ting; ofta har dock förekommit endast ett enstaka sådant mål eller ärende. Om tingen planläggas med hänsyn till domförhetsreglerna, kan uppenbart tremansnämnden komma till användning i väsentligt ökad omfattning. Förutsättningarna för att till olika ting sammanföra mål och ärenden efter de tillämpliga domförhetsreglerna äro dock ej desamma vid alla häradsrätter. I tingslag med tätare tingssammanträden torde en dylik reform låta sig genomföra lättare än i tingslag, där häradsrätten sammanträder endast var fjortonde dag eller med ännu längre tidsintervaller; för att ej medföra dröjsmål torde i dessa senare tingslag som regel varje allmänt ting böra hållas öppet för alla mål och ärenden. Några allmänna regler för antalet ting med tremansnämnd kunna uppenbart ej fastställas, utan det torde få överlämnas åt häradshövdingarna att bestämma härom. Givetvis bör eftersträvas att använda tremansting i så stor utsträckning som möjligt. Men om till ett ting utsättes mål eller ärende, som kräver fullsutten nämnd, torde det i allmänhet vara naturligt att låta denna nämnd medverka i samtliga förekommande mål och ärenden. Dock kan måhända i vissa fall befinnas lämpligt att efter domförhetsreglerna indela målen och ärendena i grupper och utsätta dessa till särskilda klockslag samt att för varje grupp kalla det antal nämndemän som erfordras. Vad nu sagts har närmast tagit sikte på de allmänna tingen. I åtskilliga domsagor bör den mindre häradsnämnden kunna komma till avsevärt ökad användning vid sådana särskilda sammanträden, som enligt 1 kap. 8 § rättegångsbalken må utsättas för arbetets jämna gång eller av andra skäl.

Enligt vad utredningen vidare framhåller aktualiserar den föreslagna ökade användningen av tremansnämnd i häradsrätt även frågan om de nuvarande tremanstingens ställning. Utredningen yttrar, att dessa ting infördes 1918 i syfte att tillgodose behovet av snabbare och lättillgängligare rättskipning särskilt i städer utan egen jurisdiktion och i andra orter med mera sammanträngd befolkning. 1947 års kungörelse om tingsordningar m. m. innehåller närmare bestämmelser om tremansting. Enligt dessa bestämmelser skall i flertalet domsagor årligen hållas ett eller flera tremansting. Vanligen infaller de under häradsrätts sommarferier, och de hålles i

allmänhet på ort med tingsställe. Förutom bagatellbrottmål förekommer vid tremansting stundom vissa andra mål och ärenden, vilka enligt särskilda författningar tillhör tremansnämnds behörighet t. ex. mål om förvandling av böter, vissa militärbrottmål, mål om egendomsavträde och vissa andra konkursmål samt en del ärenden om förmynderskap och godmanskap m. m. Med nuvarande behörighetsregler för tremansnämnd är dock tremanstingens betydelse i flertalet domsagor mycket begränsad. Enligt uppgift i 1951 års rättegångskommittés betänkande 1953 med förslag till vissa ändringar i rättegångsbalken m. m. (SOU 1953: 26) förekom under 1951 i 106 domsagor i genomsnitt endast ett 10-tal brottmål vid tremansting. Ur en av föreningen Sveriges häradshövdingar verkställd undersökning rörande dessa ting har utredningen inhämtat, att år 1955 motsvarande siffra för 82 domsagor, varifrån uppgift lämnats, utgjorde endast fem, vilket antal därtill omfattar även andra mål än brottmål samt ärenden. Förmodligen får denna nedgång främst tillskrivas den vidgade användningen av strafföreläggande, som möjliggjordes genom lagändring 1954. I skrivelse den 27 juli 1956 till chefen för justitiedepartementet har styrelsen för häradshövdingeföreningen anhållit, att frågan om bibehållande av tremanstingen i gällande omfattning måtte upptagas till prövning. Utredningen nämner, att skrivelsen överlämnats till utredningen att tagas under övervägande.

Utredningen understryker, att den ifrågasatta utökningen av tremansnämndens behörighet ställer spørgsmålet om bibehållande av tremanstingen i nytt läge. Genomföres denna reform, kommer flertalet mål och ärenden att kunna handläggas på dessa tremansting. Det förefaller emellertid knappast motiverat att vid sidan av de allmänna tingen, av vilka åtskilliga torde komma att hållas med tremansnämnd, bibehålla särskilda tremansting med begränsad kompetens. De nuvarande tremanstingen har i flertalet domsagor knappast någon funktion att fylla. Valet torde därför stå mellan, å ena sidan, att omvandla tremanstingen till allmänna ting, som vid behov kan hållas även under häradsrätts ferier samt å annan ort än den, där tingsställe är, samt, å andra sidan, att helt avskaffa dessa ting. Utredningen har stannat för den förra lösningen. Med hänsyn till den stigande måltillströmningen vid domstolarna synes det nämligen principiellt icke lämpligt att minska antalet ordinarie ting. I vissa arbetstyngda domsagor torde tingen under ferierna vara ägnade att påskynda rättsskipningen och medföra en önskvärd avlastning av de första allmänna tingen efter ferierna. För en del militärbrottmål torde tremanstingen redan nu ha en viss betydelse; militärbrottmål skall ju som regel handläggas med särskild skyndsamhet. Visserligen har möjligheten enligt 1 kap. 8 § rättegångsbalken att utsätta extra sammanträden i någon mån minskat behovet av ordinarie ting under ferierna. Men för allmänheten samt för åklagare och advokater och även för nämnden torde ordningen med en längre tid i förväg fastställda ting vara att föredraga. Gentemot ett avskaffande av fasta ting på annan ort än den, där tingsställe är, talar ock att sådana ting i vissa domsagor har samband

med att stad blivit lagd under landsrätt och därvid fått utfästelse, att i staden skulle hållas vissa tingsammansammanträden. Över huvud synes frågan om häradsrätternas tingsordningar vara att bedöma olika i olika domsagor. Den nuvarande ordningen enligt vilken Kungl. Maj:t med hänsyn till skiftande lokala förhållanden bestämmer om ting under ferierna och om ting på särskilda platser, som ej har tingsställe, synes smidig och ändamålsenlig. Utredningen har därför ansett den böra bibehållas, ehuru med den förändringen att på ifrågavarande ting må handläggas samma mål och ärenden som på de allmänna tingen. På sina håll kan måhända uppkomma svårighet att under häradsrätts ferier inpassa ordinarie ting av det nya slaget, vilka ting även de torde böra benämnas allmänna ting. Närmast avses svårigheter för häradshövding och domsagopersonal att taga ut semester. Det torde dock i allmänhet vara möjligt för häradshövding att förebygga, att till allmänt ting under ferierna utsättas mål i sådan omfattning att semesterna äventyras.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har utredningen föreslagit ny lydelse av 1 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken. Utredningen påpekar, att därest detta förslag blir lag, ändringar fordras i 1947 års kungörelse om tingsordningar m. m.

Beträffande av utredningen föreslagna ändringar i strafflagen och lagen om handläggning av domstolsärenden torde få hänvisas till promemorian (s. 23—24).

Remissyttrandena

Förslaget om vidgad behörighet för häradsrätt med liten nämnd har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet hörda remissinstanser. Några remissinstanser ger till känna en tämligen kritisk inställning till förslaget men har förklarat sig ej vilja motsätta sig det samma. Endast i ett fåtal yttranden har man ställt sig direkt avvisande till förslaget.

Hovrätten för Nedre Norrland hyllar i princip den inställningen, att samma domförhållningsregler bör gälla i häradsrätt som i rådhusrätt. Som utredningen framhållit är det särskilt viktigt, att denna princip tillämpas beträffande brottmålen så att rättsskyddet för medborgarna på straffrättsskipningens område blir lika överallt. Ur sådan synpunkt finner hovrätten det angeläget, att de nya regler om rådhusrätts sammansättning i brottmål, vilka nyligen beslutats, gives motsvarande tillämpning för häradsrätternas del. *Hovrätten för Övre Norrland* yttrar, att de ändrade reglerna för rådhusrätts sammansättning i brottmål visserligen tillkommit med syfte i främsta rummet att befrämja avarbetningen av den brottmålsbalans, som förefinns vid vissa större rådhusrätter. Något dylikt syfte gör sig icke gällande beträffande det nu framlagda förslaget. Den lagfarna domarpersonalens i häradsrätt arbetskapacitet kan icke genom upphöjande av det nu framlagda för-

slaget till lag undergå någon ökning. Däremot skulle därigenom nämndemännens tjänstgöringsskyldighet komma att minska, under förutsättning att det i kungörelsen den 10 juli 1947 om antalet nämndemän i tingslag angivna antalet nämndemän bibehålles oförändrat. En lättnad i nämndemännens tjänstgöringsskyldighet är — särskilt i de mer arbetsbelastade häradsrätterna, som har talrika särskilda sammanträden — i hög grad önskvärd. Såsom utredningen framhållit underlättas därigenom möjligheterna att erhålla en god och allsidig rekrytering av nämndemännen. Med hänsyn härtill och då det är önskvärt att underrättsorganisationen i största möjliga utsträckning är enhetlig tillstyrker hovrätten utredningens förslag i denna del. Synpunkten att underrätterna såvitt möjligt bör vara likformigt sammansatta framföres även i de yttranden, som avgivits av *riksåklagarämbetet* och *Sveriges advokatsamfund*. Riksåklagarämbetet framhåller det såsom egenartat, därest i stad rätten med ordinarie domare och tremansnämnd äger döma i mål, varå frihetsstraff kan följa, medan å landet rätten med enahanda sammansättning icke har motsvarande behörighet. Avgörande vikt bör enligt ämbetets mening dock icke tillerkännas sistnämnda synpunkt. Ur rättsskyddets synpunkt är det uppenbarligen att föredraga, att en bristande likformighet består mellan stad och land, framför att likformighet vinnes samtidigt med att en eljest icke motiverad försvagning av rättsskyddet inträder beträffande rättsskipningen å landet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge ansluter sig ej helt till utredningens uttalanden om betydelsen av nämndens storlek i de mål, som avses med den nya domförhållningsregeln. Enligt hovrättens mening har sålunda fullsutten nämnd, varigenom domstolen får större orts- och personkännedom och bättre förutsättningar för en säker bevisprövning, i många av dessa mål lika stor betydelse som i allvarligare brottmål. Att hovrätten det oaktat tillstyrker utredningens förslag beror på att detta icke utesluter användningen av fulltalig nämnd i mål, där bevisningen är vidlyftig eller svårbedömlig och att för förslaget därjämte talar det starka intresset av likformighet i underrätternas sammansättning i brottmål. *Göta hovrätt* anser det felaktigt att reformen av domstolarnas organisation genomföres etappvis, innan förslag föreligger om hela domstolsorganisationen. Mot utredningens förslag om tremansnämnds behörighet i häradsrätt kan vägande anmärkningar göras. Vid det förhållandet att en motsvarande domförhållningsregel redan har lagfästs för rådhusrätt, anser hovrätten sig dock ej kunna avstyrka förslaget. Liknande synpunkter utvecklas av *1951 års rättegångskommitté*, som även framhåller att det för häradsrätternas del icke förebragts några bärande skäl för reformen, om man frånser önskemålet att ernå likformighet med rådhusrätterna. Förslagets genomförande, som får till följd att huvudparten av vid häradsrätterna förekommande mål icke kommer att handläggas med full nämnd utan falla inom tremansnämndens kompetensområde, kommer säkerligen också på många håll att betraktas som en omotiverad brytning med gamla tings- och nämndemannatraditioner. I åtskilliga domsagor torde

nämndemännens antal böra minskas i syfte att tillgodoföra de tjänstgörande nämndemännen nödig erfarenhet. Det torde också bli svårare än för närvarande att ha en fast indelning i nämndemännens tjänstgöringsskyldighet. — Kommittén framhåller vidare, att ett genomförande av utredningens förslag kan föranleda dröjsmål med behandlingen av åtskilliga, ofta förekommande domstolsärenden, som skall handläggas med fullsutten nämnd, exempelvis ärenden angående adoption, tillstånd till försäljning av eller inteckning i omyndigs fastighet och dödande av förkommen handling. I sistnämnda fall kan dröjsmålet bli särskilt stort, enär offentlig stämning, som enligt lagen om dödande av förkommen handling skall införas i allmänna tidningarna, endast må införas i första numret för januari, april, juli eller oktober månad. Genomföres utredningens förslag, torde därför tremansnämnden böra tilläggas behörighet också i ärenden angående dödande av förkommen handling och möjligen även i vissa andra domstolsärenden, som nu skall handläggas med fullsutten nämnd.

En tveksam inställning gives till känna av *hovrätten för Västra Sverige*. Hovrätten framhåller, att angelägenheten att åvägabringa full likställighet mellan rådhusrätts och häradsrätts domförhet i brottmål icke får överskattas. Genom det sätt, på vilket reglerna om häradsrätts domförhet nu fått följa de nyligen genomförda bestämmelserna om rådhusrätts sammansättning, har skälen för reformen kommit att främst hänföra sig till förhållanden, som huvudsakligen berör rådhusrätternas arbetsförhållanden och nämndinstitutionens ställning i städerna. Beträffande häradsrätterna har man att taga hänsyn till — förutom en mycket lång tradition beträffande rättens sammansättning — bland annat den alltjämt stora betydelsen av nämndens kändedom om och anknytning till förhållanden liksom till häradsrätternas uppgifter vid utbildningen av unga jurister. *Svea hovrätt* anser det visserligen i och för sig av värde ur principiell synpunkt, att frågor om brott och straff avgöres av samma slags domstolar i skilda delar av landet. Man kan emellertid icke bortse från de faktiska olikheterna mellan stad och landsbygd. Dessa olikheter har legat till grund för den historiskt framvuxna skillnaden mellan rådhusrätter och häradsrätter, och utgångspunkten för den nu föreslagna reformen är följaktligen en helt annan än den var beträffande stadsdomstolarna. Hovrätten ifrågasätter därför hurvida det är lämpligt att utbryta frågan om häradsrättens sammansättning i medelsvåra brottmål till särskild behandling innan den större frågan om underrätternas sammansättning i allmänhet och om nämndemännens röst rätt upptages till allsidig prövning.

Sveriges juristförbund yttrar:

Häradsnämndens betydelse för rättskipningen torde — förutom den folkliga förankring som därigenom erhålles — framför allt ligga däri, att en jämn och konsekvent rättstillämpning garanteras även i fall där ordförandena växlar och där eventuellt som ordförande tjänstgör en person med begränsad erfarenhet, t. ex. tingsnotarie. Kontinuiteten i nämndens tjänstgöringsförhållanden skulle emellertid brytas om förslaget genomföres och så-

lunda ej mindre än sjuttiofem procent av brottmålen undandrages den stora nämnden. Sammansättningen inom nämnden kommer att växla på ett helt annat sätt än hittills och varje enskild nämndeman får endast en mera begränsad erfarenhet av praxis vid domstolen. Det är tydligt, att den föreslagna ordningen på denna väg skulle allvarligt nedsätta häradsnämndens betydelse som stabiliserande faktor och därför också minska rättssäkerheten vid häradsrätterna.

Under hänvisning till bl. a. nu nämnda omständigheter har förbundet funnit den föreslagna reformen föga angelägen.

Föreningen Sveriges häradshövdingar — vars yttrande delvis utformats på grundval av svaren¹ på en enquête som föreningen tillställt sina medlemmar — anför bl. a. följande:

Den av utredningen åberopade principiella synpunkten att underrätterna såvitt möjligt borde vara likformigt sammansatta hade i detta fall ingen större bärkraft. Den reform som för rådhusrätternas del redan genomförts hade haft till syfte att — utan ökning av antalet lagfarna domare och för mindre kostnader än fullsutten nämnd skulle ha medfört — bemästra en svår arbetsbalans vid vissa större rådhusrätter. Det vore närmast stötande att en av sådana skäl tillskapad sammansättning av rådhusrätterna i en stor del av brottmålen skulle få göras till norm för häradsrätterna, beträffande vilka i detta avseende behov av ändring ej anmälts. Strävan mot likformighet mellan stad och land finge icke bli självändamål. Om man ställts inför erfarenheten, att det visat sig praktiskt ogenomförbart att inom städernas rättsskipning tillskapa en fullständig motsvarighet till den svenska häradsnämnden i vad gällde såväl den enskilde lekmannadomarens inställning till uppdraget som befolkningens uppfattning av detsamma, borde man icke endast i likformighetens namn rubba på häradsnämndens hävdvunna gestaltning. Dess fuktionsduglighet hade icke på allvar ifrågasatts. Det av utredningen i samband med talet om likformighet gjorda uttalandet att i vad gäller straffrättsskipningen det vore av högsta vikt att rättsskyddet för medborgarna vore lika, syntes i detta sammanhang egendomligt. En brottmålsnämnd på minst sju ledamöter borde garantera ett bättre rättsskydd än en nämnd på tre. Man borde väl ej förfara så att man minskade på det rättsskydd som medborgarna på landsbygden hade bara för att de ej finge vara bättre skyddade än medborgarna i städerna.

För häradsrätternas del hade icke framkommit några önskemål om att nämndemännens tid och krafter borde sparas. Det hade på landsbygden icke yppats några svårigheter att rekrytera nämndemansbefattningarna. Det av utredningen uppställda kravet, att rätten ej borde sammansättas med flera nämndemän än som vore oundgängligen nödvändigt, dreve strävandena efter sparsamhet för långt. Det funnes inga säkra kriterier på vad som i detta hänseende vore minimum och domstolarna borde icke tvingas att arbeta utan säkerhetsmarginal i vad gällde rättssäkerheten.

Tremansnämndens behörighet komme att omfatta cirka 3/4 av brottmålen. Reformen komme därför — i motsats till vad förhållandet vore för rådhusrätterna — att avsevärt minska lekmannainflytandet på rättsskipningen. I en nämnd med endast tre lekmän komme nämligen juristdomaren att dominera för mycket. Man ryckte också till väsentlig del bort grunden för nämndens traditionella ställning i rättsskipningen. Nämndens funktion så-

¹ Svar har inkommit från 36 domsagor, som icke är representerade i föreningens styrelse. Av svaren har 26 ställt sig avvisande till den föreslagna reformen, i varje fall till att den genomföres nu och utan grundligare utredning.

som förankringsgrund för allmänhetens tilltro till rättsskipningen komme att försvagas. Om antalet nämndemän i en domkrets bibehölles oförändrat, finge nämndemännen mindre träning och finge först efter mycket lång tid den erfarenhet i fråga om bevisprövning och straffmätning som vore önskvärd. Om åter såsom en följd av reformen antalet nämndemän i domkretsarna minskades, försämrades omedelbart kontakten mellan bygden och dess domstol.

Föreningen tillfogar, att förslaget såväl bland juristdomarna vid häradsrätterna som bland häradsnämndernas ledamöter väckt djup oro och vittgående farhågor för att reformen skall få ogynnsamma verkningar på rättsskipningens säkerhet och på förtroendet för rättsskipningen. Det är ju också naturligt — vilket även framhållits av utredningen — att med hänsyn till häradsnämndens tradition och djupa förankring i vårt rättsväsen betänkligheter inställer sig inför en så genomgripande reform. Det förhåller sig också otvivelaktigt så, att den arbetskraftsbesparing, som med reformen kan uppnås, är väsentligt mycket mindre i häradsrätterna än i rådhusrätterna. Detta sammanhänger bland annat med de fasta tingsordningarna vid häradsrätterna, den därstädes tillämpade och väl också av åtskilliga skäl nödvändiga praxis att indela nämndemännen till tjänstgöring enligt ett på förväg för jämförelsevis lång tidrymd, vanligen ett år i sänder, uppgjort schema samt de bestämmelser, som finns om att mål rörande häktade och rörande tilltalade under aderton år skall företagas till huvudförhandling inom mycket kort tidsfrist efter det målet inkommit till domstolen. I betraktande av dessa förhållanden synes det föreningen vara av ganska ringa vikt att nu omedelbart åvägabringa full likformighet i rådhusrätternas och häradsrätternas sammansättning i brottnålen. Därmed bör utan olägenhet kunna anstå till dess att full klarhet vunnits om hur domförhållningarna för underrätterna slutligen skall gestaltas. Härigenom skulle också uppnås att man kunde tillgodogöra sig de under mellantiden vunna erfarenheterna från rådhusrätterna av tremansnämndernas sätt att fungera i de mål, varom nu är fråga.

Under hänvisning till det anförda hemställer föreningen att utredningens förslag icke lägges till grund för lagstiftning samt att frågan göres till föremål för ytterligare utredning, under vilken särskild uppmärksamhet bör ägnas spörsmålet i vad mån en avsevärd utvidgning av tremansnämndens behörighet kan befaras inverka ogynnsamt på häradsnämndens möjlighet att på sätt som hittills skett fungera såsom en värdefull integrerande del av häradsrätterna och såsom garant för folkets förtroende för rättsskipningen i dessa domstolar. — Föreningen understryker till sist att därest förslaget likväl skulle upphöjas till lag, det icke genom bestämmelser angående ersättningar till nämndemän för inställelse vid tingen eller dylikt lägges några hinder i vägen för häradsrätternas ordförande att i handläggningen av mål som faller inom tremansnämnds behörighetsområde låta den stora nämnden medverka, närhelst det med hänsyn till målets art, organisatoriska förhållanden eller eljest befinnes lämpligt.

Förslaget att i häradsrätt införa behörighet för ensamdomare att handlägga bagatellbrottmål har kritiserats i flertalet av de yttranden, vari spörsmålet närmare behandlats. 1951 års rättegångskommitté påpekar sålunda bl. a. att dessa mål f. n. regelmässigt handlägges under ordförandeskap av tingsnotarier. Såsom utredningen framhållit utgör handläggningen av bagatellbrottmålen ett viktigt led i tingsutbildningen, vilket icke bör avskaffas. Bagatellbrottmålen, som numera till stor del torde utgöras av bestridda strafförelägganden, medför emellertid oftare än utredningen synes ha förutsatt bevisprövning. Med hänsyn härtill och även ur andra synpunkter måste det anses olämpligt att dessa mål handlägges av tingsnotarier utan nämnd vid sin sida. Också för tingsnotariernas utbildning är det värdefullt att de i så stor utsträckning som möjligt erhåller tillfälle att självständigt med lekmannadomare överlägga i de frågor, till vilka rätten har att taga ställning. Kommittén avstyrker därför bestämt, att tingsnotarierna skall få handlägga bagatellbrottmålen utan nämnd. Även Göta hovrätt, som för övrigt åberopar vad rättegångskommittén sålunda anfört, motsätter sig bestämt förslaget om införande i häradsrätt av ensamdomarkompetens i bagatellbrottmålen. Riksåklagarämbetet anför, att utredningen beaktat, att även om likformighet åvägbringas mellan rådhusrätt och häradsrätt i nu förevarande hänseende, en olikhet likväl kvarstår i det att i rådhusrätt ensamdomaren utgöres av en ordinarie domare medan i häradsrätt såsom ensamdomare regelmässigt kommer att fungera en domaraspirant, nämligen en tingsnotarie. Ämbetet framhåller, att frågan huruvida ett bagatellbrottmål är komplicerat eller icke ofta kan avgöras först vid huvudförhandlingen. Det måste vidare beaktas att häradshövdingarnas, tingsdomarnas och tingssekreterarnas arbetsbörda — såsom utredningen själv påpekar — är mycket pressad. Det torde därför få antagas, att bagatellmålen framdeles i samma utsträckning som hittills måste tilldelas tingsnotarie. Såsom en allmän synpunkt nämner ämbetet vidare att samhällsutvecklingen och därav föranledda ökade regleringar medför att medborgarna mer än tidigare riskerar att komma i konflikt med specialstraffrättsliga bestämmelser, varom ju här väsentligen är fråga. Det är i detta läge ägnat att väcka betänkligheter, där est man utan vägande skäl genomför en reform, varigenom en försvagning i rättsskyddet å bagatellmålens område riskeras.

Föreningen Sveriges landsfiskaler yttrar, att de mål, varom här är fråga, huvudsakligen utgöres dels av mål, i vilka åklagare tidigare utfärdat strafföreläggande, som av någon anledning icke godkänts, dels av redan från början bestridda bagatellbrottmål, dels ock slutligen av vissa andra bagatellbrottmål, som visserligen icke är bestridda men i vilka åklagaren dock ansett sig icke böra tillämpa strafföreläggande. Beträffande de bestridda bagatellbrottmålen har utredningen själv ansett det tveksamt om de bör handlägges av tingsnotarie som ensamdomare och rekommenderat en prövning från fall till fall om så lämpligen bör ske eller om målet bör hänskjutas till nämnd. I de mål, i vilka strafföreläggande icke godkänts, innebär

handläggningen vid domstol ofta i realiteten endast en prövning av straff-föreläggandet i ett eller annat avseende. I fråga om samtliga nu nämnda grupper av bagatellbrottmål torde det för de ofta unga och ganska oerfarna tingsnotarierna utgöra ett nödvändigt stöd att ha tillgång till nämnd, även om denna blott består av tre nämndemän. Det kan därjämte finnas anledning befara, att det för allmänheten kommer att framstå som föga förtroendeingivande om dessa mål avgöres av en ensam ung tingsnotarie, särskilt i de fall då målen tidigare självständigt handlagts av en ofta tränad och livserfaren åklagare. Ur angivna synpunkter inger enligt föreningens mening förslaget att låta tingsnotarier som ensamdomare handlägga bagatellbrottmål allvarliga betänkligheter.

En negativ ståndpunkt till förslaget i denna del — sådant detsamma av utredningen utformats — har även intagits av *Svea hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, Sveriges juristförbund och en ledamot av styrelsen för svenska landskommunernas förbund*. Kritiken vänder sig dock nästan uteslutande mot det förhållandet att förslaget skulle medföra att bagatellbrottmålen komme att handläggas av tingsnotarie såsom ensamdomare.

Jämväl *hovrätten över Skåne och Blekinge* motsätter sig förslaget om ensamdomare i bagatellbrottmål. Hovrätten yttrar, att invändningar visserligen knappast kan resas mot att domare med åtminstone fiskalskompetens avgör dessa mål. På skäl utredningen anfört bör emellertid bagatellbrottmålen såsom hittills kunna handläggas av tingsnotarier. Dessa bör därvid enligt hovrättens mening alltid ha nämnd vid sin sida. Härför talar icke blott av utredningen framförda omständigheter — att nämnden utgör stöd åt den i domarevärv mindre erfarne tingsnotarien och främjar en fast praxis i straffmättningsfrågor — utan även att det kan te sig stötande att en ung och oerfaren jurist ensam avgör för den enskilde viktiga angelägenheter. Därest förslag om ensamdomare i bagatellbrottmål framlägges förordar hovrätten den begränsningen, att tingsnotaries behörighet att handlägga sådana mål göres beroende av att nämnd medverkar. — *En ledamot av hovrätten* är i detta ämne skiljaktig och tillstyrker utredningens förslag om ensamdomare i brottmål.

Beträffande frågan hur den nya sammansättningsformen med tremansnämnd skall låta sig inpassa i ordningen för de allmänna tingen yttrar *hovrätten för Övre Norrland* att några allmänna regler härom näppeligen kan fastställas. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* yttrar, att det utan tvivel kommer att vålla stora besvärligheter att ordna nämndens tjänstgöring på sådant sätt, att det blir någon större arbetskraftsbesparing genom den vidgade behörigheten för tremansnämnd. Det bör nämligen av hänsyn till nämndemännen, vilka bör kunna med någorlunda säkerhet överblicka sin tjänstgöringsskyldighet, icke komma i fråga att kalla nämnd till visst allmänt ting först sedan det blivit

klart vilka mål som skall handläggas å tinget. Såsom hittills bör fasta tjänstgöringsturer för år eller åtminstone halvår i förväg fastställas. Man bör alltså planlägga från början med utgångspunkt från att å vissa ting skall förekomma endast tremansmål. I flertalet tingslag torde man icke kunna räkna med att mer än vartannat ting kan ges denna karaktär. I många blir det kanske ej ens så mycket. Tydligt är att man — med hänsyn bland annat till reglerna om handläggning av mål mot häktade och tilltalade under aderton år — måste räkna med att senare behov yppas att till tjänstgöring å sådant tremansting inkalla fullsutton nämnd. Såsom utredningen framhållit kan några allmänna regler i dessa hänseenden icke fastställas utan det måste ankomma på häradshövdingarna att bestämma här-om. Så småningom torde man kunna experimentera sig fram till en tillfredsställande ordning. Föreningen anser det uppenbart, att för tjänstgöring vid allmänt ting, avsett för tremansmål av den nya typen, redan från början måste avdelas åtminstone fyra nämndemän, måhända på sina håll fem. Det är nämligen omöjligt att på förhand utröna, huruvida jäv föreligger och tjänstgöringen skall ju avse en hel dag, varför under tingets lopp förfall av annat slag kan inträffa för någon av nämndemännen.

Förslaget att omvandla de nuvarande tremanstingen till allmänna ting har kritiserats av bl. a. *hovrätten för Övre Norrland*. Hovrätten yttrar, att därest detta förslag genomföres det torde bli förenat med stora svårigheter att bereda häradshövding i domsaga, som icke har tingsdomare eller tingssekreterare, oavbruten semesterledighet. Och hovrätterna, som under sommarferierna arbetar med en på grund av semester starkt reducerad personal, torde på den grund icke bli i stånd att tillhandahålla fiskalskompetent vikarie för häradshövdingen. Även i övriga domsagor torde förefintligheten av ett på bestämd tid under häradsrätts ferier utsatt ting vålla besvärlighet vid planerande av domsagopersonalens semester. Vål är det riktigt, att ting under ferierna kan vara ägnade att påskynda rättsskipningen och medföra viss avlastning av de allmänna tingen. Dessa fördelar kan enligt hovrättens mening ernås genom att häradshövdingen, då skäl därtill finnes enligt 1 kap. 8 § rättegångsbalken, utsätter särskilda sammanträden på med hänsyn till de aktuella semesterplanerna lämplig tidpunkt. För allmänheten samt för åklagare och advokater torde det vara likgiltigt om tidpunkten för tingen är fastställd en längre tid i förväg eller ej. Även för nämnden torde denna fråga med hänsyn till de i de flesta domsagorna förekommande talrika extra sammanträdena vara av underordnad betydelse. Hovrätten kan icke dela utredningens uppfattning att den nuvarande ordningen, enligt vilken Kungl. Maj:t med hänsyn till skiftande lokala förhållanden bestämmer om ting under ferierna och om ting på särskilda platser som ej har tingsställe, är smidig och ändamålsenlig. Därest stad i visst fall, i samband med dess förenande i judiciellt avseende med kringliggande landsbygd, fått utfästelse, att i staden skulle

hållas vissa tingssammanträden, torde denna utfästelse kunna infrias genom att Konungen förordnar att staden skall vara tingsställe samt att i tingsordningen föreskrives att visst eller vissa av de under tingsterminerna infallande allmänna tingen skall hållas å detta tingsställe. Hovrätten föreslår därför, att innehållet i 7 § av 1 kap. rättegångsbalken begränsas till nuvarande första och tredje styckena samt att 4 § kungörelsen om tingsordningar m. m. upphäves. Skulle icke hovrättens hemställan vinna beaktande, föreslår hovrätten alternativt, att den av utredningen föreslagna lydelsen av andra stycket i berörda 7 § upphöjes till lag samt att i nyssnämnda kungörelse föreskrives, att häradshövdingen äger bestämma tid och plats för de allmänna ting, som skall hållas under häradsrätts ferier. Liknande synpunkter har uttalats jämväl av *hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige* och *Sveriges juristförbund*.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har däremot intet att erinra emot den föreslagna ändringen. I föreningens yttrande framhålles emellertid med skärpa, att den nya ordningen i domsagor utan tingsdomare eller tingssekreterare kan komma att medföra stora svårigheter för häradshövdingen att erhålla skälig semesterledighet. Det bör därför — i all synnerhet som den gamla typen av tremansting mångenstädes befunnits icke ha någon uppgift att fylla — icke komma i fråga att utan undersökning om behovet i varje särskilt fall fastställa tingsordning med allmänt ting under ferie endast därför att i domsagan förut funnits tremansting av den gamla typen. Behövs tingssammanträde under ferierna, kan ju sådant utsättas med tillämpning av 1 kap. 8 § rättegångsbalken.

Beträffande förslaget till ändring i lagen om handläggning av domstolsärenden yttrar *föreningen Sveriges häradshövdingar*:

De nuvarande bestämmelserna i detta lagrum synas vara mindre ändamålsenliga. Det finns många skäl som tala för att stor nämnd icke skulle behövas i andra ärenden än sådana som äro tvistiga och för vilkas avgörande tarvas förhandling. En översyn av bestämmelserna synes böra snarast göras antingen av stadsdomstolsutredningen eller av 1951 års rättegångskommitté. Med deras nuvarande lydelse kommer antingen den nya tremansnämnden icke att kunna utnyttjas i den utsträckning som eljest skulle varit möjlig eller också kommer handläggningen av ärendena i vissa fall att försenas.

Föreningen har intet att erinra mot den av utredningen föreslagna ändringen beträffande ärenden om intagande i protokoll av förening enligt lagen om ägofred. Den torde dock sakna nästan all praktisk betydelse. Angelägnare hade varit att tänka på domförhetsreglerna i ärenden om dödande av förkommen handling, i vilka det nu fordras stor nämnd. Kungörandet av sådana ärenden i allmänna tidningarna skall ju ske första dagen i varje kvartal. Det är därför ofta önskvärt att sådant ärende kan tagas upp på sådan tid före nytt kvartal, att kungörelsen hinner införas. Detta kan ej

ske om tinget är tremansting. Vidare skall dag för ärendets fullföljd i förväg utsättas till allmänt ting jämförelsevis långt fram i tiden. När dagen för fullföljd kommer, finns kanske intet annat behov av att ha stor nämnd. Dessa ärenden är visserligen viktiga nog, men i praktiken är det, enligt vad erfarenheten ger vid handen, mycket sällan det uppstår sådan tveksamhet, att stor nämnd är behövlig för att avgöra, huruvida kungörelse skall utfärdas eller huru det slutliga beslutet över ansökningen skall utfalla. Det synes därför icke böra möta betänkligheter att utan särskild utredning genomföra sådan ändring i 6 §, att ärenden om dödande av förkommen handling må handläggas med endast tre i nämnden. — Samma spörsmål har, såsom framgår av det redan sagda, berörts jämväl av *1951 års rättegångskommitté*.

Departementschefen

Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår genomfördes för rådhusrätternas del förra året en reform av innebörd att rådhusrätt vid handläggning av mål om brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning, från och med den 1 januari 1959 blir domför med en lagfaren ledamot och nämnd, bestående av tre personer. Den juristkollegiala sammansättningen av rådhusrätt kommer således med ingången av nästa år, fränsett vissa speciella fall, att försvinna i brottmålen; det är i huvudsak endast i tvistemål, som rådhusrätten därefter kommer att utgöras av ett juristkollegium utan lekmannainslag. Reformen förestavades främst av intresset att med tillbörligt beaktande av rättssäkerhetssynpunkterna åstadkomma en mera rationell ordning för handläggningen av de många ordinära brottmålen vid rådhusrätterna. Systemet med tre lagfarna domare ansågs nämligen utgöra en något överdimensionerad anordning för dessa mål. Ett viktigt syfte med reformen var också att ge lekmannelementet vidgat inflytande i rådhusrätterna. Även behovet att underlätta arbetsläget för vissa rådhusrätter med stora arbetsbalanser var ett av skälen för reformen.

De nya reglerna om rådhusrätts sammansättning i brottmål grundas på ett förslag, som i augusti 1956 avgavs av stadsdomstolsutredningen. Denna utredning har till huvudsaklig uppgift att överväga rådhusrätternas framtida ställning, d. v. s. att bereda marken för ett eventuellt förstatligande av dessa domstolar. Förslaget utgjorde det första ledet i detta omfattande utredningsarbete. Det var emellertid begränsat till att avse enbart förhållandena i rådhusrätt. Något förslag i syfte att införa en motsvarande ordning vid häradsrätterna — där den mindre nämndens behörighetsområde för närvarande är begränsat till bagatellbrottmålen — framlades däremot icke; utredningen avsåg att framdeles återkomma till detta ämne. Utredningens ställningstagande i detta hänseende mötte viss kritik vid remissbehandlingen av utredningens förslag. Bl. a. gav föreningen Sveriges häradshövdingar uttryck åt uppfattningen att den bebådade utvidgningen av den mindre häradsnämndens behörighet redan då borde genomföras. Att så borde ske förordades också av Svea hovrätt. I det förslag, som på grundval av utred-

ningsförslaget och yttrandena däröver remitterades till lagrådet, upptogs likväl ej några ändrade regler med avseende å domförhetsreglerna beträffande häradsrätt. Detta föranledde lagrådet — som i princip lämnade förslaget utan erinran — till påpekandet, att det varit önskvärt att jämväl dessa regler blivit föremål för omprövning i sammanhanget. Åt enahanda uppfattning gav även första lagutskottet uttryck i sitt av riksdagen sedermera godkända utlåtande över förslaget. Utskottet framhöll jämväl önskvärdheten av att spörsmålet snarast och utan avvaktan på slutförandet av utredningens uppdrag i övrigt upptogs till övervägande och att därav föranledda förslag förelades riksdagen.

Det förslag, som stadsdomstolsutredningen i överensstämmelse med de önskemål, som sålunda framförts bl. a. av riksdagen, nu avgivit innebär ett ytterligare närmande av våra båda underrättstyper till varandra. Det föreslås sålunda, att häradsrätt med liten nämnd skall få samma befogenhet som rådhusrätt med liten nämnd och att i häradsrätt, liksom i rådhusrätt, bagatellbrottmålen skall kunna avgöras av lagfaren domare ensam. Förslaget har godtagits av flertalet av de hörda myndigheterna och organisationerna. Vissa invändningar har dock, såsom framgår av den föregående redogörelsen, framkommit vid remissbehandlingen. Invändningarna grundas främst på att nämndemansinstitutionen vid våra häradsrätter uppbäres av en lång historisk tradition och att denna tradition icke bör brytas allenast för att tillgodose kravet på likformighet med rådhusrätterna.

Det torde icke råda mer än en mening om att nämnden i häradsrätt spelar en betydande roll för rättsvården i vårt land, och man bör därför slå vakt om denna institution. Därmed är dock icke sagt att en så stor nämnd som 7—9 nämndemän är nödvändig i alla mål. På detta, liksom på många andra områden, är det påkallat att förbehålla den större insatsen av tid och arbetskraft för viktigare fall och i övrigt iakttaga en skälig begränsning. Endast på denna väg torde nämndens ställning i längden kunna bevaras.

Med denna utgångspunkt kan enligt min mening ett ställningstagande till det nu föreliggande förslaget ej ge anledning till större tvekan. Även av vissa remissinstanser har förslaget uppfattats såsom en tämligen given konsekvens av den nyligen genomförda reformen för stadsdomstolarnas del. Sedan det av statsmakterna numera godtagits att rådhusrätt med liten nämnd skall kunna handlägga de ordinära brottmålen, finns uppenbarligen intet rimligt skäl, varför icke också häradsrätt med enahanda sammansättning skall kunna göra det. Det har ej gjorts gällande — och det kan enligt min mening ej heller göras det — att domarna och lekmännen i häradsrätt skulle vara mindre skickade för sitt värv än domare och nämnd i rådhusrätt. Det finns — såvitt jag kan finna — ej heller någon anledning befara att ej systemet med ensamdomare skulle låta sig inpassa även i häradsrätt. Jag är således beredd att tillstyrka utredningens förslag såväl om tremansnämnd som om ensamdomare i häradsrätt.

Den omständigheten att häradsrätt i mål om brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning, är domför med tre i nämnden bör uppenbarli-

gen ej — såsom också min företrädare i ämbetet för motsvarande situation uttalade vid framläggandet av förslaget om nya regler för rådhusrätts sammansättning i brottmål — utgöra hinder för att i sådana mål låta fulltalig nämnd medverka. Tvärtom bör så ske, då särskilda skäl påkallar det, såsom att bevisningen är vidlyftig eller svårbedömbär eller det eljest befinnes lämpligt. Även rent organisatoriska skäl kan tala för att nämnden är fullsutten.

I fråga om behörighet för ensamdomare att handlägga bagatellbrottmål har invändning ej rests mot tanken att sådan behörighet skulle tillkomma domare med åtminstone fiskalskompetens. Däremot har man i åtskilliga yttranden motsatt sig att tingsnotarie skall kunna förordnas att ensam avgöra sådana mål. Man har menat, att tingsnotarierna vid handläggningen av ifrågavarande mål behöver en nämnd vid sin sida. Jag delar denna uppfattning. Man torde få räkna med — såsom också framhållits i flera remissvar — att bagatellbrottmålen även framdeles kommer att anförtros åt tingsnotarie. Icke minst ur utbildningssynpunkt är detta av stort värde. Det måste därvid vara ett både nödvändigt och viktigt stöd för honom att kunna lita till en nämnd. Jag föreslår därför att möjligheten att meddela förordnande för tingsnotarie att handlägga bagatellbrottmål göres beroende av att nämnd medverkar. Bestämmelse härom torde böra upptagas i domsagostadgan.

En regel om vidgad behörighet för häradsrätt med liten nämnd torde komma att föranleda vissa omläggningar, då det gäller att ordna nämndens tjänstgöring på ett rationellt sätt. Några allmänna regler härom låter sig dock knappast uppställa. Det torde få ankomma på häradshövdingen att närmare reglera tjänstgöringen. Såsom föreningen Sveriges häradshövdingar anfört bör emellertid icke komma i fråga att kalla nämnd till allmänt ting först sedan det blivit klart vilka mål som skall handläggas på tinget. Fasta tjänstgöringsturer bör om möjligt fastställas i förväg. I åtskilliga domsagor, kanske framför allt i de större, är det naturligtvis möjligt att reservera någon eller några tingsdagar för ting med tremansnämnd. Det är givetvis också tänkbart, såsom utredningen påpekat, att mål och ärenden med hänsyn till domförhållningarna indelas i grupper och utsättes till olika klockslag samt att för varje grupp kallas det antal nämndemän som erfordras.

Tremanstingen av nu förekommande slag synes på många håll ha spelat ut sin roll. Antalet mål, som handlägges vid dessa ting, är mycket litet, främst beroende på den vidgade användningen av strafföreläggande. Som utredningen påpekat har föreningen Sveriges häradshövdingar också hemställt — i skrivelse den 27 juli 1956 — att frågan om bibehållande av tremanstingen i gällande omfattning måtte upptagas till prövning. Genom de nu föreslagna kompetensreglerna har dock denna fråga kommit i ett nytt läge. Det bör närmare undersökas för varje särskild domsaga, i vad mån tingssammanträde med tremansnämnd bör hållas under tid då häradsrätten eljest har ferier och i vilka fall det alltjämt är påkallat att sådant sammanträde hålles på annan ort än tingsställe. En sådan undersökning kommer sannolikt att visa att antalet dylika, på förhand fastställda sammanträden

bör minskas. Det ankommer på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning meddela bestämmelser härom. Innan ytterligare erfarenhet vunnits i detta hänseende är jag icke beredd att pröva utredningens förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 7 § rättegångsbalken.

Mot förslaget till ändrad lydelse av 6 § lagen om handläggning av domstolsärenden har jag ej funnit anledning till annan erinran än att jag — i likhet med ett par remissinstanser — vill förorda att ärende om dödande av förkommen handling må kunna handläggas med endast tre i nämnden. Förslaget torde böra kompletteras i detta syfte.

Förslaget till lag om ändring i strafflagen ger ej anledning till erinran.

Lagförslagen bör träda i kraft samtidigt med de nya domförhetsreglerna för rådhusrätterna eller den 1 januari 1959.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändring i strafflagen; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslagen, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen sitt bifall.

Ur protokollet:

Lars Nordvall

¹ Denna bilaga, som frånsett en redaktionell jämkning i det under 3) angivna lagförslaget är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 april 1958.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden WALIN,
HAGBERGH,
regeringsrådet KLACKENBERG,
justitierådet DENNEMARK.

Enligt lagrådet den 8 april 1958 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 mars 1958, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändring i strafflagen; och
- 3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet B. Hjern.

Justitieråden Walin och Hagbergh yttrade:

Enligt förslaget om ändring av 1 kap. 4 § rättegångsbalken skall häradsrätt bli domför utan nämnd vid huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnes. Häradshövdingen, tingsdomare eller tingssekreterare eller tillfällig vikarie skulle alltså enligt den nya lydelsen av lagrummet kunna ensam avgöra målen.

Vid behandling av förslag till lag om ändring i rättegångsbalken som förelades lagrådet genom remiss den 1 mars 1957 och som rörde rådhusrätts sammansättning i olika mål ansåg sig lagrådet böra understryka angelägenheten av att den lagfarne domaren — vare sig han hade nämnd vid sin sida eller ej — verkligen representerade erfarenhet och kunde svara för kontinuitet i avgörandena. Samma synpunkt har betonats i åtskilliga yttranden som avgivits över det nu aktuella förslaget om ändring i domförhetsreglerna för häradsrätt, i det man motsatt sig att tingsnotarie skulle kunna förordnas att ensam avgöra ifrågavarande s. k. bagatellbrottmål. Föredragande departementschefen har med anledning härav uttalat sig för att i domsagostadgan borde införas bestämmelse, enligt vilken möjligheten att meddela förordnande för tingsnotarie att handlägga sagda brottmål skulle göras beroende av att nämnd medverkar.

Det synes oformligt att på detta sätt, på en omväg över domsagostadgan, införa en särskild regel om domstolens sammansättning för det fall att den lagfarne ledamoten är mindre erfaren. Det principiellt riktiga är i stället att ordinarie domare eller tillräckligt erfaren vikarie dömer i saken. Så länge det ej är sörjt för att så blir förhållandet bör enligt vår mening någon ändring av 1 kap. 4 § rättegångsbalken ej vidtagas. Om denna paragraf får bli oförändrad, blir följden att vid huvudförhandling eller syn i bagatellbrottmål alltjämt skulle krävas att häradsrätten består av lagfaren domare och minst tre nämndemän, d. v. s. även då annan än tingsnotarie är ordförande. Antalet dylika mål är ej så stort och handläggningen ej så tidskrävande att sagda förhållande kan ur arbetssynpunkt innebära någon kännbar olägenhet och att nämnd får deltaga vid målens handläggning har naturligtvis alltid sitt värde.

På grund av det anförda hemställa vi, att sagda paragraf icke blir föremål för ändring i nu förevarande sammanhang.

Regeringsrådet Klackenborg och justitierådet Dennemark lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Clas Amilon

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 april 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, lagrådets den 9 april 1958 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 28 mars 1958 remitterade förslagen till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändring i strafflagen; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande hemställer föredraganden, att lagförslagen måtte, efter en redaktionell jämkning i det under 3) angivna förslaget, jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olle Hellberg